

1.02 Pregledni znanstveni članek

UDK 069.5(497.4Velenje):929Lampret J.

Prejeto: 30. 9. 2013

Zbirka Jožeta Lampreta v Muzeju Velenje. Ob 110. obletnici njegovega rojstva

MATEJA MEDVED

univ. dipl. zgod., višja kustodinja

Muzej Velenje, Ljubljanska cesta 54, SI-3320 Velenje

e-pošta: mateja.medved@muzej-velenje.si

IZVLEČEK

Prispevek je na določen način dodatek pred desetimi leti prav tako v glasilu Arhivi (Arhivi 26 (2003) št. 1, str. 153–160) objavljenemu članku mag. Ljube Dornik Šubelj z naslovom Osebni fond Jožeta Lampreta (1903–1969). Dr. Ljuba Dornik Šubelj je v njem ob 100. obletnici rojstva katoliškega duhovnika, verskega referenta 14. divizije NOV in POS Jožeta Lampreta, po vojni člana verske komisije pri predsedstvu vlade LRS ter enega izmed pobudnikov ustanovitve Cirilmetodijskega društva katoliških duhovnikov (CMD) predstavila gradivo, ki ga je leta 1993 Arhivu Republike Slovenije predala družina Dornik Šubelj kot izvršiteljica njegove oporoke. Preostali del gradiva šaleškega rojaka pa smo od družine pridobili v Muzeju Velenje v letu 2008.

KLJUČNE BESEDE: Jože Lampret, Muzej Velenje, muzejska zbirka, muzejsko gradivo, biografija

ABSTRACT

COLLECTION OF JOŽE LAMPRET'S RECORDS AT THE VELENJE MUSEUM. ON THE OCCASION OF THE 110TH ANNIVERSARY OF HIS BIRTH

This contribution is in a way a continuation of the article »Osebni fond Jožeta Lampreta (1903/1969) / Personal Fonds of Jože Lampret (1903/1969)« written by Ljuba Dornik Šubelj, MA and published in the magazine Arhivi (vol. 26, 2003, no. 1, pp. 153-160) ten years ago. Jože Lampret was a Catholic priest and a religious officer of the 14th division of the National Liberation Army and Partisan Detachments of Slovenia. After the war, he was a member of the religious affairs commission of the presidency of the government of the People's Republic of Slovenia and was also one of the initiators for the founding of the Cyril–Methodius Society of Catholic Clergy. To mark the 100th anniversary of his birth, Dr. Dornik Šubelj presented in her article the records that were in 1993 handed over to the Archives of the Republic of Slovenia by the Dornik Šubelj family, who were the executors of Lampret's will. In 2008, the Velenje Museum managed to obtain from Lampret's family the remaining records of this great Šaleška valley fellow countryman.

KEY-WORDS: Jože Lampret, Velenje Museum, museum collections, museum records, biographies

Uvod

19. januarja letos je minilo natanko 110 let od rojstva šaleškega rojaka, Šoštanjčana Jožeta Lampreta. V zgodovinski spomin Slovencev se je zapisal kot partizanski duhovnik, verski referent 14. divizije, njegova fotografija, ki kaže, kako prenaša ranjence na pohodu 14. divizije po Paškem Kozjaku, pa je »postala simbol odpora med NOB v naših krajih«.¹ Širši slovenski javnosti, čeprav v manjšem obsegu, je znan tudi kot politik in napreden narodni delavec, ki se je že od rane mladosti aktivno vključeval v delovanje krščanskih socialistov in je tudi avtor socialnih in družbenih študij, ki jih je pisal že kot dijak, ter kot pobudnik in soustanovitelj Cirilmetodijskega društva katoliških duhovnikov LR Slovenije (dalje CMD) oziroma kasneje Slovenskega duhovniškega društva. Bil pa je tudi med tistimi, ki so bili navzoči (verjetno predvsem zaradi znanja tujih jezikov)² vdaji nemškega generala Alexandra Löhra v štabu IV. operativne cone v Topolšici, vendar je to dejstvo popolnoma izginilo iz kolektivnega slovenskega zgodovinskega spomina.³

In ravno dejstvo, da Jože Lampret še vedno ni dobil pravega mesta niti v slovenski zgodovini niti v zgodovini Cerkve na Slovenskem,⁴ je botrovalo temu, da smo v Muzeju Velenje na pobudo dr. Ljube Dornik Šubelj v oktobru 2011 v knjižni obliki z naslovom **Med zvezdo in križem** izdali njegove spomine, ki jih danes hranimo v muzeju in so ohranjeni deloma še v rokopisu, večinoma pa že v tipkanem prepisu. Obenem s spomini smo v knjigi objavili njegove zapiske z duhovnih vaj, ki jih je v novembru in decembru 1966 opravljal v samostanu Pleterje. V nasprotju s spomini, ki so bili deloma objavljeni že za njegovega življenja in deloma potem še po njegovi smrti, do izdaje knjige spominov pa niso bili nikoli predstavljeni v celoti, so bili ti zapiski tokrat objavljeni prvič (z izjemo nekaj kratkih izsekov).⁵

Čeprav morda prav spomini in dnevnik z zapiski z duhovnih vaj predstavljajo najpomembnejši del gradiva, ki ga je muzej leta 2008 pridobil v hrambo, pa dejstvo, da smo obenem v muzejsko fototeko uvrstili približno 200 fotografij nikakor ni nepomembno. Hkrati pa smo v muzej pridobili njegova odlikovanja, osebne predmete, knjige iz njegove osebne knjižnice, ki so sicer v muzej prišle že leta 1988, ter precejšnje število brevirjev, misalov, obrednikov, molitvenikov ... tudi z njegovimi lastnoročnimi podpisi in s podpisi ter posvetili njegovih prijateljev in sodelavcev, mdr. partizanskega duhovnika, verskega referenta IV. operativne cone Franca Šmona, priorja kartuzije Pleterje dr. Josipa Edgarja Leopolda Lavova, Bogomila Krušiča⁶ in drugih.⁷

Kot manj pomemben, vendar pa ne nezanemarljivi del njegove preostale zapuščine pa predstavljajo drobci »arhivskega« gradiva iz njegovega javnega in zasebnega življenja. Študija tega gradiva nam morda lahko ponudi vpogled v njegovo sicer že večkrat predstavljeno življenjsko zgodbo še iz kakšnega novega zornega kota in morda z novimi poudarki, nedvomno pa ti drobci vsaj v enem delu predstavljajo manjkajoči del gradiva, ki je v Arhivu Republike Slovenije (dalje AS).

Življenjska zgodba Jožeta Lampreta skozi dokumente Muzeja Velenje

Mladost

Po podatkih v rojstno-krstni knjigi za Šoštanj⁸ se je Jože Lampret rodil 19. januarja 1903 v Šoštanju 29 očetu Jožefu Lampretu, mizarskemu mojstru, in njegovi ženi Mariji, rojeni Rajšter. Ravno tako je bil v Šoštanju tudi krščen, in sicer z imenom Jožef, dan

njegovega delovanja med partizani, uradno pa zato, ker je brez škofovega dovoljenja maševal na njegovem območju. Lampret se je dolgo upiral kazni. Kljub izobčenju ter zapostavljenosti je ostajal zvest svojim nazorom, v katerih je načela evangelija enačil z idejami marksizma. Šele tik pred smrtjo je bil pripravljen podrediti se kazni, a le zato, ker je bil to eden od pogojev za podpis t. i. beograjskega sporazuma med Jugoslavijo in Vatikanom. V svoji oporoki je zato izrazil svoje razočaranje, saj se je počutil kot žrtev politike na obeh straneh, ter razočarano ugotavljal, da sta ga razočarala oba nazora, v katera je verjel, tako praktično krščanstvo kot mednarodni socializem, obenem pa se je spraševal, ali se bo sta sploh kdaj uresničila.

⁶ Duhovnik Bogomil Krušič je bil doma iz Celja. Že leta 1935 je bil izgnan v senjsko-modruško škofijo in k njemu se je po izgonu iz Dravske banovine zatekel Jože Lampret. Umril je januarja 1943.

⁷ Viktorja Merca, škofa Janeza Jenka, teologa Franca Lukmana.

⁸ Hrani jo Upravna enota Velenje.

¹ Grmovšek: *Lampret, Jože: Med zvezdo in križem*, str. 21.

² MV, Zbirka Jožeta Lampreta – osebni arhiv, šk. 1. V enem izmed dokumentov je sam navedel, da aktivno poleg slovensčine obvlada še srbohrvaščino, nemščino in francoščino, pasivno pa še latinski, angleški in ruski jezik.

³ Dornik Šubelj: *Jože Lampret*, str. 24–26.

⁴ MV, Zbirka Jožeta Lampreta – osebni arhiv, šk. 2. Dopis dr. Ljube Dornik Šubelj Ivanu Dolničarju ob zaznamovanju 100. obletnice rojstva Jožeta Lampreta.

⁵ Dornik Šubelj: *Jože Lampret*, str. 24–26. Duhovne vaje so bile pokora, ki jo je Jože Lampret opravljal kot pogoj za izbris cerkvene kazni. Zaradi političnega udejstvovanja, predvsem zaradi delovanja v CMD, ki je delovalo pod okriljem oblasti in je združevalo novi oblasti naklonjeno duhovščino, je bil leta 1950 izobčen (ekskomuniciran) iz Cerkve. To se je zgodilo potem, ko ga je ljubljanski škof Rožman v januarju 1944 suspendiral, kot je menil sam Lampret, zaradi

Jože Lampret ob prenosu ranjencev na pohodu 14. divizije v februarju 1944. Hrani Muzej Velenje.

po rojstvu, 20. januarja. Njegova botra sta bila šoštanjski hotelir, lastnik hotela Avstrija Franc Rajšter, v začetku 20. stoletja tudi šoštanjski župan, ter njegova žena Antonija. Krstil ga je kaplan Henrik Hrašovec. Potem je na vrsti zapis o posvetitvi v mašnika 6. julija 1930 v Mariboru ter o njegovi smrti – kot je zapisano – 22. ali 23. maja 1969.

Več o njegovem življenju in družini izvemo iz kratkih življenjepisov, ki jih je Jože Lampret pripravil sam za razne upravne namene, med gradivom pa je tudi kopija časopisnega članka, ki je izšel ob smrti njegovega očeta.

Njegov oče, ki je umrl leta 1933, star 58 let, je bil po rodu iz Stične na Dolenjskem. Od tam se je leta 1898 priselil v Šoštanj in tu leta 1903 zgradil strojno mizarско delavnico, »v tisti dobi eno največjih in najmodernejših v Sloveniji«. V Trgovskem in obrtniškem kažipotu po slovenskem Štajerskem iz leta 1905 je označena kot tovarna z električno močjo. V dobrih časih naj bi dajala kruha 30 do 40 mizarjem, »samim zavednim slovenskim ljudem pa tudi bratom Čehom, da je tako bila Lampretova tovarna zanesljiva opora novoustanovljenega Sokolskega društva, narodne godbe in vobče slovenske fronte proti prodirajočemu raznarodovanju.« Članek poudarja njegovo pripadnost slovenski strani: »Z drugimi šoštanjskimi narodnimi možmi je mnogo prestal in žrtvoval, toda uklonil se ni niti v časih najhujšega pritiska nasprotnikov.« Pokopali so ga na šmihelskem pokopališču, ki je bilo ob danes

porušeni in potopljeni cerkvi sv. Mihaela v Družmirju in na katerem je bila pokopana tudi njegova leta 1930 umrla žena. Zapustil je dva sinova, Josipa, torej Jožeta, ki je bil tedaj že kaplan pri Sv. trojici v Halozah, in Franca, ki je bil orožnik na Gorenjskem. Franc Ravljen je bil Jožetov polbrat, ki se je rodil leta 1902, istega leta, kot sta se poročila Jožetova starša. Nekaj časa je celo delal v očetovi delavnici. V enem izmed obrazcev ga omenja tudi Jože Lampret, čeprav drugje sicer navaja, da je bil edini sin, brez sester. Enako kot Jože je bil tudi njegov polbrat po Lampretovih besedah aktiven v narodnoosvobodilni vojni in zaprt v Dachauu. Jože Lampret je z njim oziroma njegovo družino očitno vseskozi ohranjal stike, saj sta med gradivom tudi dve pismi iz leta 1958, ki mu ju je poslal njegov nečak Franc Ravljen, na polbrata pa se je Jože spomnil tudi v svoji oporoki.⁹

Študij

Sam je – kot je zapisal – najprej obiskoval šolo v Šoštanju, nato pa šolanje nadaljeval na realni gimnaziji v Celju. Že kot gimnazijec se je zanimal za napredna socialna gibanja doma in v svetu ter se že tedaj v okviru dijaških organizacij politično udeleževal. Bil je načelnik dijaškega socialnega krožka, kjer so člani

⁹ MV, Zbirka Jožeta Lampreta – osebni arhiv, šk. 1. V MV hranimo oporoko Jožeta Lampreta le v tipkanem prepisu.

po njegovih besedah sprva študirali subjektivistično ekonomsko doktrino, pozneje pa so pri svojem študiju prešli na klasično Marxovo in Engelsovo doktrino. V prvem semestru sedmega razreda gimnazije je bil iz zavoda izključen, ker je sodeloval na političnih shodih, šolanje je končal in maturiral v Čupriji v Srbiji leta 1924. Leta 1925/26 je šolanje nadaljeval na pravni fakulteti v Ljubljani, po štirih semestrih na juristični univerzi pa se je prepisal na Višjo bogoslovno šolo v Mariboru in študij bogoslovja zaključil leta 1931. Že kot gimnazijec se je povezal s študenti iz Kluba študentov marksistov na ljubljanski univerzi in bil član tudi kot študent v Ljubljani. V mariborskem bogoslovju je celo ustanovil in vodil krožek za študij marksizma, zato pa je že tedaj doživel dve policijski preiskavi.

O svojih dijaških in študijskih letih je precej podrobno pisal že v zborniku *V nove zarje*¹⁰ oziroma v svojih spominih.

Prva leta službovanja

Po študiju je kot kaplan in župnijski upravitelj služboval po raznih krajih Štajerske. Po podatkih, zbranih po župnijskih kronikah,¹¹ je služboval v kar nekaj župnijah lavantinske škofije. Duhovniško pot je začel 1. julija 1931 v Sv. trojici v Halozah (danes Podlehnik), od tod ga je pot 1. avgusta 1933 zanesla v Žetale, sledila je Ribnica na Pohorju, kjer je služboval od 1. julija 1936 pa do 15. februarja naslednjega leta, od 15. februarja 1937 do 1. julija 1938 je deloval v Jurovskem Dolu (tedaj Sv. Jurij v Slovenskih goricah) in od 1. julija 1938 do 21. januarja 1940 v Šmiklavžu pri Slovenj Gradcu. 4. januarja 1940 je bil izgnan iz vseh tedanjih srezov Dravske banovine, zatekel se je na Hrvaško, v Liko. Tu je od 21. januarja 1940 pa do začetka druge svetovne vojne deloval v župnijah senjske župnije: Dabar, Kuterevo in Brlog. Kot duhovnik je na vseh službenih mestih idejno in materialno podpiral stavkovna gibanja levičarskih sindikatov, to pa je bil tudi vzrok, da so ga cerkvene oblasti v slabih desetih letih prestavile kar petkrat. V dopisu z naslovom *Moji spomini* je o socialistično-komunistični propagandi oziroma delovanju nekdanjega župnika v Šmiklavžu pri Slovenj Gradcu Jožeta Lampreta nekaj besed zapisal tudi nekdanji slovenjegraški orožnik V. Kadunc. Po njegovem poročanju je bil Jože Lampret kot župnik v Šmiklavžu pri Slovenj Gradcu v letih 1938–39 zelo »agilen in je propagiral socialistično-komunistično stran«. Poročal je, da je mdr. v Šmiklavžu župnijski živinski hlev preuredil v dvorano, v njej pa

so se potem zbirali na raznih sestankih. O svojem političnem delovanju v Šmiklavžu v letih 1938–39 je v enem izmed dopisov pisal tudi Lampret sam, ko je poročal o politični aktivnosti enega izmed nekdanjih članov Krekove mladine v Slovenj Gradcu. Sicer legalna mladinska organizacija naj bi sodelovala tudi z levičarskim delavstvom, zaradi prepovedi sestankovanja pa so le-ti potekali na skrivaj, celo ponoči, večkrat pa naj bi se dobili pri tedanjem župnijskem upravitelju v Šmiklavžu Jožetu Lampretu.

Posneto v Svetem Juriju v Slovenskih Goricah. Hrani Muzej Velenje.

Zaradi leve usmerjenosti je bil Lampret kasneje tudi nekajkrat aretiran; zaradi »suma komunizma« je bil v letu 1932 (16. novembra) že kot kaplan v Sv. trojici v Halozah odpeljan v mariborske policijske zapore, na sedem dni zapora pa je bil obsojen tudi ob volitvah leta 1935. Leta 1939 je bil kot eden izmed podpisnikov manifesta delavsko-kmečkemu ljudstvu *Kaj hočemo?* ponovno aretiran in zaprt v ljubljanskem policijskem zaporu. V sporu pa ni bil le s posvetno oblastjo iz časa predaprilske Jugoslavije, temveč tudi s cerkvenimi oblastniki, mdr. z nadrejenim škofijskim ordinariatom v Mariboru. Potem je bil premeščen in 4. januarja 1940 izgnan iz vseh takratnih srezov Dravske banovine.

Izgnanstvo v Liki

Odšel je v Liko in se že takoj na začetku vojne vključil v protifašistično delovanje. Že v septembru

¹⁰ *V nove zarje*, str. 12–49.

¹¹ Podatke je za upravne namene zbiral Jože Lampret sam.

Življenjepis

Tov. Lampret Jože - je bil prebrnik
 upravitelj v dnu Likanu - pri slovenski gradcu
 Zvezni prijateljski uspešnega nastopa -
 je bil o slovenski prijatelj - od petdesetih
 je političnih obdobjih - gromani in vol
 za belodolne neje - burke launice -
 ke ne življene ki niso bili št. 1000
 plovaki - klerikalci je bil veliki
 vpliv - tudi desetletja po u
 pomagal pri prijateljski uspešnega
 trske - tako pa je pri prijateljski prijatelj
 "prijateljski prijatelj" ki je Nova Greda
 "prijatelj" - ki je bil v Ljubečah -
 K meni je l. 1939 - Lampret je
 prijatelj in. Rado Finca - mar,
 klerikalci - št. 1000 prijatelj
 vna prijatelj - kot prijatelj

Rokopis Lampretove gospodinje Rozine. Muzej Velenje, iz Zbirke Jožeta Lampreta – osebni arhiv.

(ali oktobru) 1941¹² se je vključil v partizansko gibanje in prevzel vlogo aktivista.

O življenju v Liki in njegovem družbeno-političnem delovanju tik pred izgonom iz Slovenije izvedemo nekaj malega iz kratkega življenjepisa njegove gospodinje Rozine – Rozalije Podmenik iz Šmiklavža, ki ga je pripravila kot prilogo prošnji pri uveljavljanju pokojninske pravice. Iz Slovenije mu je namreč sledila v izgnanstvo ter mu prišla gospodinjiti v Liko. Tudi ona poroča, da so Jožeta Lampreta že kot župnijskega upravitelja v Šmiklavžu pri Slovenj Gradcu zaradi naprednega mišljenja preganjale tako cerkvene kot politične oblasti in nato so ga še izgnali iz vseh takratnih srezov Dravske banovine.

Po izpustu iz zapora zaradi podpisa razglaša ljud-

ske fronte je bil decembra 1939 kot begunec že pri svojem kolegu Francu Šmonu v Ojstrici nad Dravogradom, a se je na prošnje svojih faranov ilegalno še vrnil v svojo župnijo Šmiklavž. Tu je bil ponovno aretiran ter ob spremstvu žandarjev izgnan iz slovenjegraškega sreza. Vzrok je Podmenikova videla v tem, da je imel velik vpliv na župljane,¹³ vsaj vse tiste, ki niso bili »stoodstotni politični klerikalci«. Celó

¹² MV, Zbirka Jožeta Lampreta – osebni arhiv, šk. 1. V dokumentih v MV se pojavljata oba podatka.

¹³ MV, Zbirka Jožeta Lampreta – osebni arhiv, šk. 1. O Lampretovi tesni povezanosti z župljani priča tudi precejšnje število pisem, ki jih je po vojni prejel od nekdanjih župljanov iz vseh svojih nekdanjih župnij. V njih se obračajo nanj z različnimi prošnjami za pomoč: da bi kot priča potrdil njihovo udejstvovanje v NOB, da bi pomagal finančno ali da bi zanje posredoval pri takratnih oblastnikih. O tem, da je dejansko priskočil na pomoč, pričajo zahvale za pomoč ali zabeležke ob koncu pisanja, da je posamezni družini poslal nekaj denarja.

dekleta in sama Podmenikova naj bi mu pomagale pri širjenju levičarskega tiska (mdr. Nove ljudske pravice), pri tem pa so sodelovali tudi z narodnim herojem Radom Iršičem – Grglom iz Mislinje.

Lampret je tudi v Liki nadaljeval svoje revolucionarno delo, pomagala pa mu je njegova gospodinja.¹⁴ Italijani so ga aretirali in zaprli v kazenske zapore v Otočcu, ga sicer nato izpustili, a kot pravi sam le zato, ker so partizani vrnili ujetega italijanskega oficirja. V zgodnji pomladi 1942 sta se nato z gospodinjjo preselila v Kuterevo pri Otočcu. Cerkev in župnišče so Italijani v večdnevnem bombardiranju popolnoma uničili, tako da sta morala zatočišče poiskati pri različnih ljudeh (zaradi četnikov sta vsak večer prenočevala drugje), vendar sta Kuterevo zapustila šele, ko so četniki leta 1943 Lampretu konkretnije zagrozili s smrtjo. Neko popoldne je namreč v zasilno popravljenem župnišče prišel četnik, nekdanji partizan, ki je hotel Lampreta aretirati in odpeljati na sojenje v četniški stan. Rešila ga je njegova gospodinja, ki se ji je uspelo izmuzniti iz župnišča in poklicati na pomoč vaščane. Četnik je ob prihodu vaščanov popustil, ustrelil proti Lampretovi desni nogi, mu zagrozil in odšel. Po tem dogodku sta se nato oba v avgustu 1943 preselila v osvobojeni Otočec, kjer je bilo že poleti 1941 nekaj slovenskih izgnancev, s katerimi je Lampret navezal stike. Zaradi ustašev je stike z njimi vzdrževala njegova gospodinja. Od tod se je Lampret po prihodu Edvarda Kardelja in Franca Leskovška Luke skupaj z njima vrnil v Slovenijo in postal verski referent 14. divizije.

Sam življenje oziroma službovanje v senjski škofiji v dokumentih omenja le mimogrede: da je pred vstopom v JNA že deloval v NOG v Liki (tudi pod vodstvom vidnejših komunistov) ter bil povezan z brloškimi partizani, ki so ustanovili prvo partizansko četo že julija 1941.

Vrnitev v Slovenijo

Leta 1943 se je vrnil v Slovenijo. »Kot aktivist sem šel prostovoljno 16. septembra 1943 na osebno povabilo tov. Kardelja in Leskovška, ki sta se takrat mudila v Otočcu, v Slovenijo. Še istega meseca (op. a. 13. septembra) bil imenovan za verskega referenta 14. udarne divizije. Preživel nemško oktobrsko ofenzivo na osvobojenem ozemlju, 7. 1. 1944 šel s 14. (op. a. kot član kulturniške skupine, katere član je bil tudi njegov sokrajan Karel Destovnik-Kajuh) na Štajersko.«¹⁵ Na

tem pohodu je bila posneta »slavna« fotografija, ki kaže, kako sodeluje pri prenosu ranjencev. Relief te podobe krasi tudi njegov nagrobnik na Žalah, mavčni osnutek (avtor je Marjan Keršič Belač) pa hranimo v muzeju. Relief krasi tudi staro stavbo Zdravniške zbornice nasproti stavbe RTV Ljubljana v Komenškega ulici 4.

S pohoda pa mu je ostal grenak priokus. V revije Borec¹⁶ je bil leta 1963 objavljen članek Francija Strleta z naslovom Kako je padel Kajuh, v katerem je govor o tem, kako naj bi Lampretu štab divizije dovolil, da si pri svojih nekdanjih faranih v Šmiklavžu poišče skrivališče. Obenem naj bi Lampret nagovarjal tudi Karla Destovnika - Kajuha, naj se tudi on skupaj z njim »potuhne«. Tako naj bi s svojim odhodom kot prvi napovedal razkroj kulturno-umetniške skupine. Dopis Viktorja Avblja pa zadevo predstavlja v popolnoma drugačni luči. Avbelj piše o tem, da je Lampret res dobil dovoljenje, da se oddalji od divizije in odide proti Šmiklavžu, vendar ne za to, da bi si šel iskat skrivališče, ampak zato, da bi vzpostavil stike na terenu. Sam Viktor Avbelj s štabom divizije naj bi bil tisti, ki ga je poslal opraviti nalogo. Meni, da je bila s tem člankom Lampretu storjena velika krivica.¹⁷

Družbeno-politično delovanje

Iz osebnih dokumentov, ki jih hranimo v muzeju, ter stenčasa, narejenega iz časopisnega članka, ki je izšel ob njegovi petdesetletnici,¹⁸ pa marsikaj izvemmo tudi o njegovem družbeno-političnem delovanju v času med in po koncu druge svetovne vojne.

Potem ko je bil že 13. septembra 1943 imeno-

nistrativne stroke iz leta 1950. Tako prvi kot drugi datum nista prava, saj je bil Lampret že 13. septembra imenovan za verskega referenta 14. divizije; na pot je odšla dan prej, 6. januarja 1944.

¹⁶ Borec XV (1963), št. 12, str. 500 in 501.

¹⁷ MV, Zbirka Jožeta Lampreta – osebni arhiv, šk. 1, dopis Viktorja Avblja.

¹⁸ Ob praznovanju petdesetletnice je Jože Lampret prejel več čestitk, mdr. v MV hranimo pozlačeno ikono, ki mu jo je poklonil mariborski paroh dr. Gorazd Dekleva (*»kot mojemu dobremu prijatelju za njegovo 50. letnico«*) ter voščilnici »planincev« in »rudarjev«. Na njo se navezujeta dva manj znana dogodka iz preteklosti Jožeta Lampreta. Leta 1929 sta, da bi na lastni koži izkusila, kaj pomeni biti delavec, Jože Lampret in Franc Šmon dva meseca delala v trboveljskem rudniku, že leta 1923 pa je Jože Lampret s Kamničanom Jožetom Lekšem sestavil poziv za solidarnostno stavko, s katero so velenjski rudarji podprli stavkajoče rudarje v premogovnikih Trboveljske premogokopne družbe, ki je trajala od 20. julija do 17. septembra 1923. Prvi podatek je zabeležen v članku Naš tovariš Jože Lampret – petdesetletnik, MV, Zbirka Jožeta Lampreta – osebni arhiv, šk. 1, za drug podatek glej Ževart: *NOB v Šaleški dolini*, str. 30.

¹⁴ MV, Zbirka Jožeta Lampreta – osebni arhiv, šk. 1. Že jeseni 1941 je nosila v Švico pri Otočcu polnit radijske akumulatorje za partizane iz bližnjega Klanca.

¹⁵ MV, Zbirka Jožeta Lampreta – osebni arhiv, šk. 1. Iz avtobiografije Jožeta Lampreta za upravnega referenta admi-

van za verskega referenta 14. divizije, je bil na zboru odposlancev slovenskega naroda v Kočevju oktobra 1943 kot predstavnik rajona Stična¹⁹ izvoljen tudi za člana Slovenskega narodnoosvobodilnega odbora oziroma kasnejšega narodnoosvobodilnega sveta ter leta 1944 postal člana verske komisije (sekretar je bil v letih od 1947. do 1953.). Med vojno in po njej je kot politični aktivist nastopal na številnih mitingih tudi na območju Šaleške in Savinjske doline²⁰ ter bil od maja 1944 član štajerskega POOF.

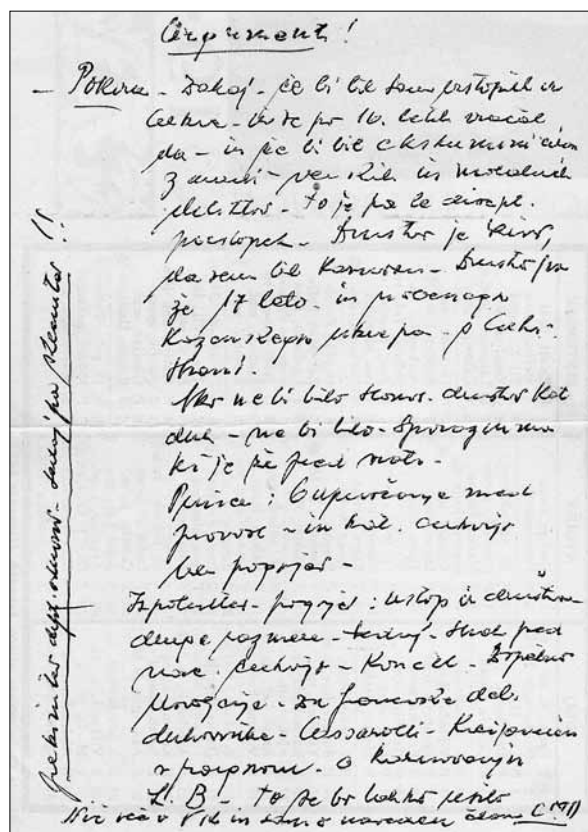
»Po osvoboditvi se Lampret radi starega nasprotstva cerkvenih krogov ni mogel in se tudi ni hotel vrniti v dušno pastirstvo, ampak se je posvetil političnemu delu – utrjevanju tega, za kar se je boril vse življenje – delu za socializem.«²¹ Bil je član Okrožnega ljudskega odbora v Mariboru, referent za socialno skrbstvo in zdravstvo pri Okrajnem ljudskem odboru Celje okolica, član komisije za zadruga pri predsedstvu LRS, član glavnega odbora RKS ter raznih sindikatov in tudi republiški in zvezni poslanec prvih dveh sklicev za okraj Celje okolica,²² ... kakor lahko sklepamo na osnovi osebnih dokumentov, ki jih prav tako hranimo v zbirki.

15. aprila leta 1950 pa je bil imenovan za izrednega profesorja na Teološki fakulteti v Ljubljani.²³

»Za svojo borbenost in hrabrost je prejel najvišja odlikovanja.«²⁴

Njegovo glavno delo po vojni pa je bilo posvečeno komisiji za verska vprašanja in CMD,²⁵ to pa je mogoče sklepati tudi po količini gradiva v naši zbirki. Temu delu njegovega življenja oziroma delovanja je

podobno kot pri gradivu v AS tudi v našem primeru namenjena približno tretjina vsega arhivskega gradiva. Velik del predstavljajo razni teksti, izpiski, študije (brez navedbe avtorjev ali pa z navedenimi), mdr. tudi Franca Šmona in samega Jožeta Lampreta. Med tem gradivom najdemo tudi zapise pogovorov z dr. Torošem, Šmonove teze Skupne gospodarske osnove krščanstva in socializma za referat na tečaju CMD v avgustu 1953, tekst Naše dosedanje delo, namenjen kot uvodnik za Bilten, glasilo iniciativnega sekretariata duhovnikov, članov OF Slovenije pri IOOF Slovenije,²⁶ kot predhodnika CMD itd. Koncilska kongregacija ga je (Bilten) prepovedala 12. aprila 1949, po ustanovnem sestanku CMD septembra 1949 pa je društvo začelo izdajati glasilo Nova pot, nato še Organizacijski vestnik. Urednika Biltena Viktor Merc, predsednika CMD Antona Bajta ter poobudnika ustanovitve društva Jožeta Lampreta je leta

Argumenti. Muzej Velenje, iz Zbirke Jožeta Lampreta – osebni arhiv.

1950 doletela ekskomunikacija.²⁷ Med dokumenti

¹⁹ Seznam udeležencev zbora odposlancev slovenskega naroda v Kočevju je iz Wikipedije, proste enciklopedije (prevzeto 29. 09. 2013).

²⁰ 23. aprila 1944 je pri Sv. Heleni na Graški gori potekal zbor aktivistov šaleško-mislinskega okrožja, na njem pa je Jože Lampret govoril o 27. aprilu in 1. maju, 1. maja 1945 pa je skupaj z Matevžem Hacetom govoril na mitingu v Andražu pri Polzeli, ko sta imela proslavo štab IV. operativne cone in del enot 14. divizije. Glej Ževart: *NOB v Šaleški dolini*, str. 603.

²¹ MV, Zbirka Jožeta Lampreta – osebni arhiv, šk. 1. Članek Naš tovariš Jože Lampret – petdesetletnik. Položaj Jožeta Lampreta v zvezi z ekskomunikacijo je nekoliko olepšan, saj si je Jože Lampret prizadeval za izbris kazni.

²² V MV, Zbirka Jožeta Lampreta – osebni arhiv, šk. 1, hranimo plakat z objavo rezultatov z volitev 11. novembra 1945. Jože Lampret je v domačem, šoštanjanskem volilnem okraju na listi Ljudske fronte prejel 13.245 glasov.

²³ MV, Zbirka Jožeta Lampreta – osebni arhiv, šk. 1.

²⁴ Citat iz članka Naš tovariš Jože Lampret – petdesetletnik, MV, Zbirka Jožeta Lampreta – osebni arhiv, šk. 1. Jože Lampret je bil nosilec partizanske spomenice 1941, prejel pa je tudi red zaslug za ljudstvo 2. in 1. stopnje (s srebrnimi žarki in zlatim vencem), red bratstva in enotnosti z zlatim vencem, red za hrabrost, red dela z rdečo zastavo ter red republike z zlatim vencem. Vsa ta odlikovanja hranimo v MV.

²⁵ Dornik Šubelj: Osebni fond Jožeta Lampreta, str. 156.

²⁶ V MV, Zbirka Jožeta Lampreta – osebni arhiv, šk. 2, hranimo posamezne številke Biltena: št. 1 in 2/ 1948 ter št. 1, 3, 4, 5-6/ 1949.

²⁷ Dornik Šubelj: Življenjepisi Jožeta Lampreta. V: *Med zvezdo in križem*, str. 29. Glej tudi Kratek historiat CMD, hrani

tako najdemo tudi nekaj prošenj za odvezo, prva je z letnico 1955. V njej v treh točkah navaja razloge za razveljavitev kazni: da ni več publicistično deloval in javno nastopal, da ni več član nobenega voljenega ali upravnega organa, da se s podporo svojega ordinarija trudi za svojo rehabilitacijo ter da članstvo v CMD ne more biti ovira pri dosegu odveze. Konča z besedami, »da je le v pozitivni rešitvi tega delikatnega vprašanja v veliki meri odvisna tudi rešitev njegove duše. Duhovnik, ki želi služiti oltarju in svojemu ljudstvu in je od oltarja odtrgan, je v veliki nevarnosti, da v svojem prizadevanju na poti k sreči omahne in pade.« A odvezo mu je uspelo doseči s pokoro šele tik pred svojo smrtjo, ob tem pa se je spraševal: »Pokora – zakaj – če bi bil sam izstopil iz Cerkve in se po 16. letih vračal, da in če bi bil ekskomuniciran zaradi verskih in moralnih deliktov – to pa je le disciplinski postopek. Društvo je krivo, da sem bil kaznovan.«²⁸

Društveno gradivo je drugače ohranjeno le v drobcih, med zanimivejšimi dokumenti so npr. kratak historiat CMD, pa Lampretova ocena delovanja in predlogi za izboljšanje le-tega, Toroševe opombe k pravilom iz leta 1952, pa tudi korespondenca s Francem Šmonom ter priorjem kartuzije Pleterje Jošipom Edgarjem Leopoldom Lavovom, tudi članom CMD ter privržencem NOB. Posebno tehnično enoto pa predstavlja gradivo o pripravi proslave ob postavitvi spominske plošče v Pleterjrah.

Konec Lampretove življenjske poti

Po opravljeni pokori je bilo Jožetu Lampretu omogočeno pridobiti dovoljenje za opravljanje duhovniške službe. V pismu, ki ga je napisal v Pleterjrah konec junija 1967, se je obračal na svojega ordinarija s prošnjo za pridobitev »spovedne jurisdikcije do prekllica«. Pravi, da mu bo dejstvo, da je zopet duhovnik z vsemi pravicami in tudi dolžnostmi, v starosti v uteho in zadoščenje, vendar pa se – čeprav je trikrat po deset dni v pleterskem samostanu študiral predpisano literaturo – ne čuti dovolj sposobnega za pogovor, saj se počuti starega in bolnega.

In res je prej kot čez dve leti (v noči z 22. na 23. maj 1969) umrl, star dobrih 66 let. Marca istega leta je napisal oporoko. V njej je izrazil svoje razočaranje tako nad cerkveno kot posvetno oblastjo. Poleg oporoke v tem sklopu dokumentov najdemo uradno poročilo o smrti, osmrtnice ter načrte za izdelavo nagrobnika, ki krasi njegov grob na ljubljanskih Žalah. Portretna figura Jožeta Lampreta ob prenosu ranjen-

Spomin iz leta 1938. Hrani Muzej Velenje.

cev je bila v bron odlita v Zagrebu, denar pa je prispevala tudi velenjska občina z Nestlom Žgankom na čelu.

V njegovem rojstnem kraju Šoštanju pa so se mu leta 1981 ob krajevnem prazniku poklonili z odkritjem spominske plošče na njegovi rojstni hiši ter njegovega doprsnega kipa avtorja Antona Hermana pred domom kulture. Tam stoji še danes.

Sklep

Tako smo se ob dokumentih Muzeja Velenje sprehodili po življenjskih postajah Jožeta Lampreta, po njegovem »križevem potu«, kakor je njegovo življenje takoj po izobčenju označila v svojih pismih sestra M. Madeleine.²⁹ In ravno osebna korespondenca, in to ne le s sestro Madeleine, saj njena pisma

²⁹ M. Madeleine je Jožetu Lampretu pisala po »službeni dolžnosti«, obenem pa je pisanje izkoristila tudi za obnovitev že pred več kot dvajsetimi leti pretrganih stikov. Glede na vsebino pisem in ton, v katerem so pisma napisana, je bila sestra M. Madeleine verjetno Lampretova velika ljubezen iz študijskih let, o kateri v svojem sestavku Moji spomini na partizanskega duhovnika Jožeta Lampreta piše Marija Dornik (kopija v MV, Zbirka Jožeta Lampreta – osebni arhiv, šk. 2). Ljubezen se je končala tako, da je Lampret odšel v bogoslovje, ona pa k nunam. Pisma v MV, Zbirka Jožeta Lampreta – osebni arhiv, šk. 1.

MV, Zbirka Jožeta Lampreta – osebni arhiv, šk. 1.

²⁸ MV, Zbirka Jožeta Lampreta – osebni arhiv, šk. 1, Argumenti.

Jožetu Lampretu časovno zajemajo v našem arhivu le obdobje slabega pol leta leta 1951 in se vsebinsko navezujejo zlasti na njegovo izobčenje, temveč morda zlasti z Ženko³⁰ dajejo slutiti Jožeta Lampreta ne le kot duhovnika, temveč kot vsakdanjega človeka, tesno povezanega s prijatelji in sorodniki.

Viri in literatura

Viri

Muzej Velenje (MV)

Zbirka Jožeta Lampreta – osebni arhiv.

Literatura

Borec: *revija za zgodovino, literaturo in antropologijo* XV (1963).

Dornik Šubelj, Ljuba: Jože Lampret (1903–1969). Slovenec, partizan, duhovnik. V: *Ampak: mesečnik za kulturo, politiko in gospodarstvo*, 11 (2010), št. 1/2 (jan./feb.), str. 24–26.

Dornik Šubelj, Ljuba: Osebni fond Jožeta Lampreta (1903–1969). V: *Arhivi* 26 (2003), št. 1, str. 153–160.

Grmovšek, Silvo: Lampret, Jože: Med zvezdo in križem: spomini Jožeta Lampreta. V: *Knjižne novice, Naš čas*, 2. avgust 2012.

Med zvezdo in križem. Spomini Jožeta Lampreta. Velenje: Muzej Velenje, 2011.

V nove zarje. Zbornik ob desetletnici Cirilmetodijskega društva katoliških duhovnikov LR Slovenije. Ljubljana: CMD katoliških duhovnikov LRS, 1959.

Zbornik občine Slovenska Bistrica I. Slovenska Bistrica: Skupščina občine in Kulturna skupnost občine, 1983.

Ževart, Milan: *Narodnoosvobodilni boj v Šaleški dolini.* Ljubljana: Partizanska knjiga, 1977.

Zusammenfassung

JOŽE-LAMPRET-SAMMLUNG IM MUSEUM VELENJE. ANLÄSSLICH SEINES 110. GEBURTSTAGS

Jože Lampret zählt zweifelsohne zu den hervorragenden Persönlichkeiten des Tals Šaleška dolina. In Šoštanj geboren, beeinflusste er nämlich mit seiner

religiösen und gesellschaftlich-politischen Aktivität vor und auch während und nach dem Ersten Weltkrieg die Geschehnisse im Tal, in der slowenischen Steiermark, aber auch im ganzen slowenischen Gebiet und darüber hinaus in erheblichem Maße. Aus diesem Grund sind wir im Museum Velenje, das für den Schutz und die Förderung des Kulturerbes unseres Tals bzw. für den Schutz des Dokumentarmaterials der Gemeinden Velenje, Šoštanj und Šmartno ob Paki verantwortlich ist, der Anregung von Dr. Ljuba Dornik Šubelj, die Erinnerungen unseres Landmanns herauszugeben, mit Freude nachgekommen. Wir haben damit Lampret ermöglicht, wie Dr. Dornik Šubelj, die Verfasserin der Einführung und des Begleittextes, schrieb, über sich mit eigenen Worten auch selbst zu erzählen. »Die Erinnerungen stellen seine Sicht der Realität dar, in der er lebte. Über ihn haben viele geschrieben – seine Gegner und seine Mitstreiter. Jeder hat aus seinem Leben jenen Teil aufgelesen, der seiner Interpretation der Wahrheit entsprach ...« Der übrige Teil des erhaltenen Dokumentarmaterials, vor allem das reiche fotografische Material aus seinem privaten und öffentlichen Leben, persönliche Gegenstände und Bruchstücke »archivalischen« Materials, die wir im Museum zusammen mit den Erinnerungen und seinen Tagebuchaufzeichnungen der Exerziten erhalten haben, wurde der Öffentlichkeit auf der Ausstellung mit dem Titel »Jože Lampret – Ausstellung über einen Landsmann aus der Šaleška dolina« präsentiert. Die Ausstellung war erstmals in der ersten Hälfte des Jahres 2011 im Museum Velenje (3.2.2011–30.4.2011) anlässlich seines 110. Geburtstags und im heurigen Januar noch in seinem Geburtsort Šoštanj zu sehen. Da sie, zumindest nach der Resonanz zu urteilen, vorwiegend nur bei der lokalen Bevölkerung Wiederhall fand, haben wir uns entschlossen, mit diesem Beitrag auch die breitere slowenische Öffentlichkeit aufmerksam zu machen, dass sich ein kleiner Teil des Dokumentarmaterials, ein kleinerer Teil sogar schon seit 1988, im Museum Velenje befindet. Und vielleicht bildet gerade dieses Material den fehlenden Teil im Mosaik der Erforschung des Lebens und Wirkens von Jože Lampret, aber auch der Tätigkeit der christlichen Sozialisten, der Gesellschaft der hll. Cyrillus und Methodius (CMD) ...

³⁰ Ženka Sagadin je bila prvoborka in članica družine Sagadin, ki je v družinski hiši v Srecah pri Makolah ustanovila partizansko bolnišnico. Kar šest članov družine je bilo skupaj z dr. Miletom Lavickim ubitih v aprilu 1945, med njimi tudi Ženkin mož in mlajši sin. Glej *Zbornik občine Slovenska Bistrica I*, str. 431-449. Jože Lampret je bil po upokojitvi upravnik krajevnega muzeja NOB v Srecah.

Detajl iz Žerovčevega načrta, ki prikazuje tlorisno ureditev gradu Mokrice z vrtom, okoli 1807 (SI AS 1068, Zbirka načrtov, 2/163).